

Analysis of the Effects of Jihadi Management on the Components of Sustainable National Security of the Islamic Republic of Iran within the 20-year vision document

Ali Sadeghi¹

Abstract

Background and Aim: Optimal and efficient management of society needs an organized management that can legally manage various affairs in the geographical space in a way that in addition to legitimacy, security, satisfaction and comprehensive participation of citizens. One of these efficient management models that the leader of the revolution has emphasized in preparing the vision document is jihadi management; therefore, in this study, an attempt has been made to identify the components of sustainable national security in the vision document and to analyze the effects of jihadi management on it.

Method: The present research is applied in terms of purpose which has utilized a mixed method research (qualitative-quantitative). First, the most important indicators of jihadi management based on malnutrition research (2007) were extracted and in order to identify and extract indicators related to national security, the vision document was provided to twenty managers and elites, then the results were validated and approved by five experts. At the end of the researcher-made questionnaire, the reliability of which was 0.764, it was given to 50 managers and experts in a targeted manner, and the results were analyzed using linear and multiple regression statistical tests.

Results: The findings indicate that the components of national security in the vision document include thirteen components in the internal dimension and eleven components in the external dimension. Individual indicators of jihadi management were identified and analyzed in six cases and management indicators in five cases. Also, the standardized beta coefficient shows that the self-sacrifice index with a coefficient of 1.080 has the greatest impact on the components of national security in the internal dimension and the index of unity in speech and behavior with a coefficient of 1.050 has the greatest impact on the performance of the external dimension components of national security.

Conclusion: Based on the obtained findings, it can be argued that jihadi management is a good option to achieve the ideals set out in the vision document and ensure sustainable national security.

Keywords: Jihadi Management, Security, National Security, Vision Document, Iran.

1. Assistant Professor, Department of Humanities and Social Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran Email, a.sadefghi@cfu.ac.ir

تحلیل اثرات مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی پایدار جمهوری اسلامی ایران در سند چشم‌انداز بیست‌ساله

علی صادقی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۱۵

چکیده

زمینه و هدف: اداره بهینه و کارآمد جامعه نیاز به مدیریتی سازمان‌یافته دارد که بتواند به شکلی قانونمند، امور مختلف را در فضای جغرافیایی به گونه‌ای اداره کند که علاوه بر مشروعیت بخشی، امنیت، رضایت‌مندی و مشارکت همه‌جانبه شهروندان را به دنبال داشته باشد. یکی از این الگوهای کارآمد مدیریتی که رهبر انقلاب در تنظیم سند چشم‌انداز بر آن تأکید داشته‌اند، مدیریت جهادی است؛ بنابراین در این مطالعه تلاش شده است که ضمن شناسایی مؤلفه‌های امنیت ملی پایدار در سند چشم‌انداز، به تحلیل اثرات مدیریت جهادی بر آن پرداخته شود.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت در گروه تحقیقات آمیخته (کیفی- کمی) است. ابتدا، مهم‌ترین شاخص‌های مدیریت جهادی مبتنی بر تحقیق بیدخوری (۱۳۸۶) استخراج شد و به‌منظور شناسایی و استخراج شاخص‌های مرتبط با امنیت ملی، سند چشم‌انداز در اختیار بیست نفر از مدیران و نخبگان قرار گرفت سپس نتایج توسط پنج نفر از صاحب‌نظران اعتبار‌یابی و مورد تأیید قرار گرفت در پایان پرسش‌نامه محقق ساخته که پایایی گویه‌های آن (۰/۷۶۴)، بود، در اختیار ۵۰ نفر از مدیران و کارشناسان به شکل هدفمند، قرار گرفت و یافته‌های حاصل با استفاده از آزمون آماری رگرسیون خطی و چندگانه تحلیل شد.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که مؤلفه‌های امنیت ملی در سند چشم‌انداز در بُعد داخلی شامل سیزده مؤلفه و در بُعد خارجی شامل یازده مؤلفه است. شاخص‌های فردی مدیریت جهادی در شش مورد و شاخص‌های مدیریتی نیز در پنج مورد شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین ضریب استاندارد شده بتا نشان می‌دهد، شاخص ایشار با ضریب ۱/۰۸۰ بیشترین تأثیرگذاری را بر مؤلفه‌های امنیت ملی در بُعد داخلی و شاخص وحدت در گفتار و رفتار با ضریب ۱/۰۵۰ تأثیرگذاری بیشتری بر عملکرد مؤلفه‌های بُعد خارجی امنیت ملی دارند.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های به‌دست آمده می‌توان چنین استدلال کرد که مدیریت جهادی گزینه مناسبی برای نیل به آرمان‌های مندرج در سند چشم‌انداز و تأمین امنیت ملی پایدار محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مدیریت جهادی، امنیت، امنیت ملی، سند چشم‌انداز، ایران.

استاد: صادقی، علی؛ (۱۴۰۱). تحلیل اثرات مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی پایدار جمهوری اسلامی ایران در

سند چشم‌انداز بیست ساله، ۱۷ (۱)، صص ۱۳۴-۱۰۳

مقدمه

امروزه و با گذشت بیش از چهار دهه از پیروزی انقلاب، کشور ما، برنامه‌های جدیدی را برای ایجاد تحول در عرصه‌های مختلف از جمله کارآمد سازی مدیریت و اداره کشور تبیین و ارائه کرده است. بدون تردید برنامه‌های مورد نظر چنانچه با به کارگیری الگوها، سبک‌ها، نظریه‌ها و گفتمان‌های موفق مدیریتی، مورد توجه و همراهی قرار گیرد، خواهد توانست با هزینه کمتر و سرعت بیشتر زمینه‌های موفقیت در دستیابی به اهداف و آرمان‌های انقلاب به‌ویژه اهداف مندرج در بیانیه گام دوم و به‌طور کلی توسعه و تعالی همه‌جانبه کشور را فراهم آورد.

اقدامات انقلاب اسلامی که مبتنی بر آموزه‌های صحیح اسلامی از جمله مبارزه با ظلم، ظالم و ایجاد صلح عادلانه و پایدار و نفی هرگونه بی‌عدالتی است، بدون تردید همانند چهل سال اول انقلاب، مورد پسند همگان نخواهد بود و مورد هجوم و تهاجم دشمنان قرار خواهد گرفت و امنیت آن که محور زندگی اجتماعی و شرط تداوم آن است (ابراهیم‌بای سلامی، ۱۳۸۵، ۷۵) با چالش‌هایی مواجه خواهد شد؛ ازاین‌رو، یکی از مهم‌ترین وظایف دولتمردان و نظام اسلامی استیفای کامل‌تر و بیش‌ازپیش حقوق اجتماعی از جمله امنیت شهروندان یا امنیت ملی کشور در قالب اقدامات مختلف مدیریتی است.

امنیت ملی را می‌توان در معنی عام کلمه به معنای رهایی از ترس و فقدان خطر جدی از خارج نسبت به منافع حیاتی و اساسی مملکت دانست که با توجه به شرایط کنونی حاکم بر روابط بین‌الملل، در زمره هدف‌های اصلی کشورها درآمده است؛ به عبارت دیگر، امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه شهروندان، فارغ از مداخله بیگانه گام بردارد. از همین رو، ج.ا. ایران که با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ توانست جبهه سومی را در برابر دو بلوک شرق و غرب به وجود آورد و در راستای اهداف مندرج در قانون اساسی خود یعنی نفی ظلم و مقابله با ظالم و کمک به

مستضعفان و محرومان جهان گام بردارد، مورد هجمه و دشمنی قدرت‌های سلطه‌گر قرار گرفت، به گونه‌ای که در ۴۰ سال موجودیت خود، همواره با هجمه‌ها و چالش‌های مختلفی مانند جنگ تحمیلی هشت‌ساله، تحریم‌های گوناگون و تهدیدات مختلف سخت و نرم دشمنان مواجه بوده است. از سوی دیگر، به دلیل قرار گرفتن در مسیر ارتباطی سه قاره قدیم، وجود منابع معدنی سرشار، همسایگی با ابرقدرت روسیه و همچنین دستیابی به آب‌های گرم اقیانوس هند، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک ایران مورد توجه ویژه سایر دولت‌ها و به‌ویژه قدرت‌های فرا منطقه‌ای بوده و امنیت ملی کشور ما به‌انحاء مختلف دستخوش تحولات و چالش‌های اساسی شده است.

به‌طور کلی، این چالش‌ها تاکنون نیز با فراز و فرودهایی ادامه داشته است که هر یک به‌نوعی در صدد تهدید امنیت ملی کشور ما و پیشبرد منافع قدرت‌های سلطه‌گر بوده است. تا اینکه در سال ۱۳۸۴، رهبر انقلاب اسلامی سند چشم‌انداز توسعه بیست‌ساله انقلاب اسلامی را ابلاغ کردند و در آن ویژگی‌ها و شرایطی را برای کشور ترسیم نمودند که ضمن توسعه همه‌جانبه، می‌تواند موجب شکل‌گیری امنیت پایدار در کشور شود. یکی از نکات مهمی که در دستیابی به این مهم تأکید کردند این بود که «با حرکت عادی نمی‌شود پیش رفت، با حرکت عادی و احياناً خواب‌آلوده نمی‌شود کارهای بزرگ را انجام داد، یک‌همت جهادی لازم است؛ تحرک جهادی و مدیریت جهادی لازم است برای این کارها» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲). از این رو، به نظر می‌رسد تحول در اداره کشور به‌ویژه با مدیریت جهادی که ویژگی‌های خاص آن که برگرفته از آموزه‌های صحیح و بشردوستانه دین اسلام است، همانند مقاطع مختلفی چون اوایل پیروزی انقلاب اسلامی، دوران دفاع مقدس، برنامه‌های علمی و فناوریانه، پزشکی، دفاعی و هسته‌ای می‌تواند در نیل به اهداف امنیت ملی پایدار کشور مبتنی بر سند چشم‌انداز مؤثر و کارآمد باشد؛ بنابراین، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که مؤلفه‌های مرتبط با امنیت ملی در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور کدام‌اند؟ و مدیریت جهادی چه تأثیری بر این مؤلفه‌ها دارد؟

پیشینه و مبانی نظری

با توجه به اهمیت مفهومی و ضرورت مدیریت جهادی تاکنون تحقیقات مختلفی در خصوص این مفهوم صورت گرفته است. برخی از مهم‌ترین تحقیقات به‌قرار زیر است: معدنی و میری (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «تدوین الگوی مدیریت جهادی در مدیریت مرزها: مطالعه ترکیبی» که با روش کمی و کیفی صورت گرفته است به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین شاخص‌ها در بُعد مأموریتی متعلق به شاخص‌های ساختار مشورتی، در بُعد اکتسابی متعلق به شاخص سیره مدیران جهادی، در بُعد سازمانی متعلق به شاخص برخورداری از روحیه کار گروهی و در بُعد زمینه‌ای متعلق به شاخص وجدان کاری است. ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانان مقام معظم رهبری»، با روش تحلیل محتوا به استخراج مهم‌ترین مفاهیم و ابعاد مدیریت جهادی از بیانان ایشان پرداختند و ۳۹ مفهوم را در سه بُعد ارزشی - نگرشی، رفتاری - عملکردی و مدیریتی معرفی کردند. سلطانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ و مدیریت جهادی در حوزه کسب و کار؛ با تأکید بر اقتصاد مقاومتی» ضمن بررسی مبانی دینی و بیانان مقام معظم رهبری، در نهایت شاخص‌های مدیریت جهادی را به ترتیب ۲۴ مؤلفه و معیار مستخرج از قرآن کریم و آیات و روایات در بُعد عمومی کسب و کار، ۵۳ مؤلفه در بُعد تخصصی و حرفه‌ای و مؤلفه‌های ناظر بر اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری را ۲۶ مورد ذکر و معرفی می‌کند.

تنهایی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان «عوامل مؤثر در توسعه مدیریت جهادی در ناجای آینده» که با روش پیمایشی و در بین ۲۵ نفر از صاحب‌نظران مدیریت جهادی در ناجا و ستاد کل نیروهای مسلح انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که عوامل مؤثر در ارتقای مدیریت جهادی در ناجا در آینده، در دو بُعد فردی و سازمانی است که در مؤلفه‌های رفتاری، نگرش، فرایند، فرهنگ، ساختار و ارزش قرار خواهد گرفت.

پورصادق و ذاکری قزآنی (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان در سه بُعد رهبر، پیرو و زمینه» که به روش میدانی در بین ۱۲۰ نفر از

مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش استان تهران انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که در مدیریت جهادی، ابعاد پیرو و زمینه بر اثربخشی سازمان اثرگذاری مثبتی دارد؛ از این رو مدیریت جهادی می‌تواند در رسیدن سازمان به اهدافش مؤثر باشد.

حیدری تفرشی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مدیریت جهادی» پس از برشمردن ویژگی‌های جامعه اسلامی، به بررسی این ویژگی‌ها از نظر امام خمینی (ره) پرداخته است و در پایان، چهل ویژگی مورد نیاز برای مدیریت جهادی را برمی‌شمارد. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: ادب، امانت‌داری، امید، تفکر، پاک‌دامنی، پرهیزگاری، استقامت، تواضع و

چنان‌که ملاحظه می‌شود پژوهش‌هایی در خصوص مدیریت جهادی و ابعاد و ویژگی‌های آن صورت گرفته است؛ اما پژوهش مستقلی که به بررسی مؤلفه‌ها و گزاره‌های امنیت ملی مندرج در سند چشم‌انداز توسعه کشور و تأثیر مدیریت جهادی بر آن بپردازد، تاکنون انجام نشده است. به علاوه پژوهش حاضر در نظر دارد اثرات حاصل از مدیریت جهادی را بر این مؤلفه‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار دهد؛ از این رو پژوهش پیش‌رو می‌تواند گامی تازه در این خصوص محسوب شود و راه جدیدی را پیش روی محققان و علاقه‌مندان این حوزه قرار دهد.

مدیریت جهادی^۱: مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد (رضائیان، ۱۳۹۹، ۱۵). مدیریت جهادی مصداق مدیریتی است که در آن، فرهنگ سازمانی در راستای تحقق اهداف سازمان شکل گرفته و اهداف سازمان نیز در جهت نیازها و ارزش‌های محیطی قرار دارند؛ یعنی از این رو، ارزش‌های محیطی همچون تقویت‌کننده اصلی ارزش‌های سازمانی عمل می‌کنند که آن‌هم به نوبه خود، مجدداً به تحقق اهداف

سازمانی کمک می‌کند. در یک جمله، مدیریت جهادی، مدیریت مبتنی بر فرهنگ جهادی است.

از همین رو، مقام معظم رهبری معتقدند، منظور از مدیریت جهادی، مدیریت دولتی یا سازماندهی امور دولتی (نظام) و یا امور توسط نظام نیست. بلکه چرخه اداره کردن و هدایت همه امور اما با جهت‌گیری شتاب‌دهنده، عبور از موانع، تشریک مساعی، خلاقیت و یافتن میان‌برها، یعنی پیروزی بر مشکلات و موانع است. «لذا من شعار امسال را این قراردادام: اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲). شاید بتوان گفت، به دلیل اهمیت مدیریت جهادی و اینکه مدیریت جهادی از سرمایه‌های کشور و عوامل استحکام قدرت ملی نظام اسلامی (تحقق امنیت ملی) است، این اقدام از جانب رهبری انقلاب صورت گرفت (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ۶).

به‌زعم برخی کارشناسان، مدیریت جهادی غیر از آن مدیریت علمی نیست که بر اساس فرمول‌ها و قوانین مطرح در دانش مدیریت پایه‌ریزی شده است. فرق این نوع مدیریت که از ترکیب اضافی (جهادی یا اسلامی) برخوردار است، با مدیریت مطلق در این است که مبنای آن را نظام ارزشی اسلام می‌سازد؛ بنابراین، اساس مدیریت در نظام جهادی بر پایه رهبری و هدایت انسان‌ها به سوی وظایف خودشان و به‌سوی سازندگی پایه‌گذاری شده است. مدیران در جهاد وظیفه هدایت، رهبری و نقش سوق دادن انگیزه‌ها را برای کار و تلاش داشته و اهم تلاش خود را بر این گذاشته‌اند که با امر رهبری و اطاعت از رهبری، در تمام صحنه‌های حساس انقلاب حضور به هم رسانند و به‌عنوان بازوی انقلاب ایفای نقش کنند (موحد، ۱۳۸۶، ۲). از این رو، مدیریت جهادی و اسلامی بر دوپایه زیر استوار است:

- دانش مدیریت که برگرفته از علم و مکاتب مدیریت است؛
- نظام ارزشی اسلامی که مبنای قوانین مدیریت و اساس شیوه‌های علمی مدیریت مدیران قرار می‌گیرد (ابراهیم‌پور، ۱۳۸۶، ۳).

بنابراین مؤلفه‌های اصلی مدیریت جهادی را می‌توان ارزش‌مداری، مردم‌گرایی، پویایی، خودباوری، نوآوری، استمرار، انعطاف‌پذیری، ولایت‌مدار، دین‌محوری و فرهنگ خاص سازمانی دانست.

مدیریت جهادی واجد خصوصیات و ویژگی‌هایی است که می‌تواند در موفقیت سازمان‌ها نقش اساسی ایفا کند. این ویژگی‌ها در بطن دستورها، توصیه‌ها، نظرها و شیوه‌های به‌کارگرفته‌شده توسط پیشوایان دین حضور و وجود عینی داشته است؛ ولی برای استفاده از آن در سطوح سازمانی و کاربردی کردن آن‌ها در سازمان‌ها، نیاز به کار پیشگامانه و دور از هراس و خودکم‌بینی صاحب‌نظران و عالمان مدیریت و همچنین پژوهش مستمر در این جهت دارد.

این نهاد به لحاظ معیارهای علمی مدیریت و نیز ویژگی‌های دینی و ارزشی ممتاز، از توانایی‌های خاصی برخوردار است که عبارت‌اند از:

۱. تصمیم‌گیری مشارکتی توسط افرادی که به موضوع تصمیم ارتباط دارند؛
۲. سبک خاص رهبری به‌طور عمده جنبه‌هدایتی و تفویضی دارد و نه دستوری و تحکم؛
۳. انعطاف‌پذیری سازمانی به‌نحوی که همواره ساختار و نیروی انسانی، متناسب با وظایف و مأموریت‌های جدید متحول شوند؛
۴. برخورداری از نیروی انسانی متعهد، متخصص و باانگیزه که همواره در فرایند رشد و ارتقای علمی و تجربی قرارگرفته‌اند؛
۵. فضای باز سازمانی برای ابراز نظرات و دیدگاه‌ها و برخورد آرا، زمینه‌بروز خلاقیت‌ها و ابتکارات را در جهاد فراهم ساخته است (بیدخوری، ۱۳۸۶، ۲۵).

جدول ۱. مدل‌های مدیریت جهادی

ردیف	نام مدل	شاخص‌ها و ابعاد اصلی	منبع
۱	مدل مفهومی مدیریت جهادی	مفهوم، الزامات، ویژگی، اهداف و نتایج	افتخاری و همکاران، ۱۳۹۷
۲	الگوی مدیریت جهادی	مقوله‌های علی، مقوله محوری، مقوله‌های راهبردی،	زین‌الدینی و محمدی،

۱۳۹۷	مقوله‌های میانجی، مقوله‌های محیطی، مقوله‌های پیامدی		
عسکری و همکاران، ۱۳۹۷	محیط عام، بُعد زمینه‌ای، بُعد ساختاری، بُعد رفتاری	الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر زمینه، رفتار و ساختار	۳
حسینی و همکاران، ۱۳۹۵	بُعد رفتاری سازمان جهادی، بُعد ساختاری سازمان جهادی، بُعد زمینه‌ای سازمان جهادی	مدل سازمان جهادی	۴
مظفری و محمدی، ۱۳۹۵	سبک زندگی، طرز رفتار، بُعد عبادی، عملکرد اجرایی، نگرش علمی	الگوی مؤلفه‌های مدیریت جهادی بر اساس ابعاد پنج‌گانه	۵
تنهایی و همکاران، ۱۳۹۵	فردی (ارزش، رفتاری، نگرش)، سازمانی (ساختار، فرهنگ، فرایند)	مدل مدیریت جهادی در توسعه نیروی انتظامی آینده	۶
خزائی و همکاران، ۱۳۹۳	فرهنگ جهادی، علوم مدیریت، مؤلفه‌های مدیریت جهادی، کارکردهای مدیریت جهادی، نتایج و دستاوردها	مدل جامع مدیریت جهادی	۷
سلطانی، ۱۳۹۳	شناسایی و مدیریت چالش‌های مدیریت جهادی، شناسایی و کاربری الزامات مدیریت جهادی، دستیابی به مدیریت جهادی	الگوی جامع دستیابی به مدیریت جهادی	۸
احمدیان، ۱۳۹۳	مرحله بعثت (جهاد درونی / آرمان‌یابی)، مرحله جهاد (جهاد بیرونی / واقع‌بینی)، مرحله راه‌یابی (به راه‌حل‌های خاص الهی)	چرخه مدیریت جهادی	۹
شماعی و اسماعیلی، ۱۳۹۳	فرد جهادی (ارزش، نگرش، رفتار)، سازمان جهادی (فرهنگ، ساختار، فرایند)	مدل پارادایمی مدیریت جهادی	۱۰

برگرفته از: (احمدی و محمدی، ۱۳۹۹، ۴۸)

امنیت ملی^۱ و عوامل مؤثر بر آن: امنیت به معنای ایمن بودن و به دور بودن از مخاطرات است. امنیت، محور زندگی اجتماعی و شرط تداوم آن است (ابراهیم‌بای

سلامی، ۱۳۸۵، ۷۴) و به معنای احساس ایمنی از خطر یا نگرانی، حفاظت جامعه از لطمه خوردن به نهادها و ارزش‌های بنیادین آن (ماندل، ۱۳۷۷، ۴۳) و همچنین رهایی از تهدیدات زیان‌بخش است (ویسی، ۱۳۹۵، ۱۰۹). امنیت از جمله نخستین حقوق شهروندی است که تأمین آن از مهم‌ترین وظایف دولت و حکومت‌ها است، به گونه‌ای که امروزه مفهوم امنیت با توسعه و ناامنی با مفهوم عقب‌ماندگی همراه شده است.

امنیت ملی «شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزو مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدهای مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (ماندل، ۱۳۷۷، ۵۲). باور غالب درباره امنیت این است که با نظم نوین شکل گرفته از سال ۱۹۹۰ به بعد، این مفهوم بار معنایی گسترده‌ای یافته است. این گستردگی، در چهار گونه اصلی قابل‌شناسایی است: اول اینکه، مفهوم امنیت از امنیت دولت‌ها به امنیت گروه‌ها و افراد گسترش یافته است. این روند انتقالی رو به پایین از دولت‌ها به افراد است؛ ثانیاً، مفهوم امنیت از امنیت دولت‌ها به امنیت سیستم بین‌الملل و یا محیط مادی مافوق ملیت‌ها تغییر کرده است. این توسعه روبه بالا از ملت‌ها به سمت زیست‌کره است. این گستردگی در هر دو مورد، متضمن توسعه انواعی از نهادهاست که تضمین‌کننده امنیت می‌باشند. در مورد سوم، مفهوم امنیت به شیوه‌ای افقی و یا گونه‌ای از امنیت که متنوع است، گسترش یافته است. امنیت یا ناامنی نهادهای گوناگون (همچون افراد، ملت‌ها و سیستم‌ها)، به یک شیوه محقق نمی‌شود. مفهوم امنیت از نظامی به سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیطی و امنیت بشر بسط پیدا کرده است. در مرحله چهارم، مسئولیت سیاسی برای تضمین امنیت (جهت تقویت تمامی موارد ذکر شده) نیز توسعه یافته و در محیط‌های گسترده‌ای همچون دولت‌های ملی، شامل روندی رو به بالا، همچون نهادهای بین‌المللی یا رو به پایین، همچون حکومت‌های محلی یا سازمان‌های

غیردولتی، نظرات عمومی و گروه‌های فشار یا نیروهای بازار، پراکنده شده است (بوزان^۱، ۱۳۸۹، ۳).

از سوی دیگر، امنیت ملی برحسب عواملی که در افزایش یا کاهش آن تأثیر گذارند، بررسی می‌شود. پاره‌ای از این موارد، عواملی هستند که در اثر اتفاقات جهانی و فرامنطقه‌ای یا بر اثر حوادث طبیعی، در امنیت ملی مؤثرند. این دسته از عوامل را «عوامل فراگیر یا غیرمستقیم مؤثر در امنیت ملی» می‌نامند؛ مثلاً کشف سلاح جدید مانند بمب اتم در اثنای جنگ جهانی دوم و استفاده از آن در هیروشیما که وضعیتی تعیین‌کننده در جنگ داشت و وضعیت راهبردی^۲ جدیدی را به دنیا حاکم کرد که حاصل آن وضعیت امنیتی جدیدی بود که پس از جنگ مشاهده شد، یا وقوع انقلاب اکتبر در شوروی. این حوادث خارج از کنترل بسیاری از حکومت‌ها بود، ولی در وضع امنیتی آن‌ها اثری فاحش داشت.

دسته دیگر از عوامل ناشی از وضعیت جغرافیایی، سابقه تاریخی، تعداد و بافت و ترکیب جمعیتی، ثروت یا فقر طبیعی واحد جغرافیایی و از این قبیل است که تغییر آن‌ها در زمان محدود و معینی، به‌سختی ممکن یا ممتنع است. این دسته از عوامل را «عوامل پایا یا عوامل دیرپا» می‌نامند.

دسته سوم از عوامل مؤثر در امنیت ملی عواملی هستند که با مدیریت کلان و بهینه دولت و با روش‌های علمی و روشی^۳، قابل تعدیل و در نتیجه، موجب ارتقای امنیت ملی می‌باشند؛ مانند افزایش اشتغال، ایجاد تعادل سنی، ایجاد رفاه، توسعه، دموکراسی، حقوق بشر، حکومت قانون، امنیت اقتصادی و در بُعد خارجی، برقراری صلح، حسن رابطه و همکاری با همسایگان، افزایش توان اقتصادی و نظامی در صحنه بین‌المللی. این عوامل را «عوامل بلاواسطه یا مستقیم اثرگذار در امنیت ملی» می‌خوانیم. در وجه مستقیم عملی، اعمال قدرت قانونی، جلوگیری از هرج و مرج و بی‌قانونی و ترور و خرابکاری و

1. Buzan

2. Strategic

3. Methodic

قهر و خشونت در داخل و تأمین صلح و امنیت و جلوگیری از جنگ و تهاجم دیگران در وجه خارجی، بزرگ‌ترین شرط تأمین امنیت ملی هر کشور و دغدغه دائمی هر حکومت با تدبیری است (بشیری، ۱۳۸۸، ۱).

امنیت جامع و امنیت ملی پایدار: یکی از رویکردهای نو به ابعاد امنیت «رویکرد امنیت جامع»^۱ است که برای اولین بار از سوی دولت ژاپن مطرح شد تا بر بُعد نظامی که در سیاست امنیتی این کشور مورد غفلت واقع شده بود؛ تأکید کرده و آن را در دیدگاه کل‌گرایانه برداشت‌های امنیتی ادغام کند. با توجه به اهمیتی که این اصطلاح در سیاست امنیتی ژاپن بعد از نیمه دهه ۱۹۷۰ به دست آورد، توانست به‌طور چشمگیری به توسعه در شرق و جنوب شرق آسیا دست یابد (دوستدار، ۱۳۹۰، ۸۸).

عنصر اصلی و معرف این مفهوم، ماهیت جامعی است که در آن امنیت به چشم می‌خورد. منافع یا ارزش‌های اصلی دولت‌ها همچون ابزار و فرایندهایی که برای حمایت از آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد و توانمندی‌هایی که برای تضمین آن‌ها لازم است، متفاوت و جامع است. شورای همکاری امنیتی در آسیا پسیفیک، امنیت جامع را چنین تعریف می‌کند: «امنیت جامع، امنیت پایدار را در همه ابعاد (سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی، اجتماعی، محیطی و شخصی) و در قلمرو داخلی و خارجی و از طریق ابزارهای همکاری جویانه تعقیب می‌کند.» (دوستدار، ۱۳۹۰، ۸۸).

بنابراین می‌توان گفت: امنیت جامع، امنیت تمام نیازهای اساسی، ارزش‌های اصلی و منافع حیاتی افراد و جامعه را در زمینه‌ها و حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، محیطی و نظامی شامل می‌شود و هر چیزی که رفاه جامع انسان، جامعه و دولت را تهدید کند؛ چه آن‌هایی که منبعث از منابع خارجی‌اند و چه آن‌هایی که از درون یک دولت ناشی می‌شوند، درواقع امنیت را تهدید می‌کنند.

«پایداری» مفهوم تازه‌ای است که به‌ویژه در روند تحولات جهان در حدود نیم‌قرن گذشته و بر اثر بیم و امیدهای نو، طرح شده، گسترش یافته و با اقبال روبرو شده است.

این مفهوم با وجود پیشینه نسبتاً کوتاه خود، به سبب ظرفیت‌های گردآمده در آن، در پهنه‌های گوناگون به‌ویژه در موضوع «توسعه» در سطح جهان و در محافل گوناگون بسیار مورد توجه قرار گرفته است. پایداری و مفاهیم ترکیبی آن مانند «امنیت پایدار» ناظر بر درک جامعی است که بر پایه آن به همه عوامل مؤثر سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و ... در کنار یکدیگر و در تعامل با هم توجه می‌شود (نصری، ۱۳۸۴، ۸۲). پایداری به معنای «موازنه‌ای پویا» میان عوامل گوناگون و مؤثر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... در جوامع در شرایط زمانی مشخص و متناسب با ویژگی‌های آن جوامع است. پایداری، به سبب دامنه گسترده مباحث، فراگیری مفاهیم و به‌ویژه برای پرهیز از گرفتار شدن در تحلیل‌های یک‌سویه و پذیرش نقش عوامل مؤثر در این امر و اثر آن‌ها بر یکدیگر، در عرصه امنیت و امنیت ملی نیز با عناوین «امنیت پایدار» و «امنیت ملی پایدار» با نگاهی به دگرگونی‌های آینده جهان، فصلی تازه در برابر ما گشوده است (نصری، ۱۳۸۴، ۸۹).

روش

پژوهش حاضر سعی کرده است با رویکرد آمیخته (کیفی - کمی) و با استفاده از منابع مختلف کتابخانه‌ای و پیمایشی، ضمن بررسی امنیت ملی و متغیرهای ایجاد امنیت ملی پایدار در سند چشم‌انداز بیست‌ساله، به تحلیل اثرات مدیریت جهادی و شاخص‌های آن بر تحقق امنیت ملی پایدار ج.ا.ایران بپردازد. ابتدا، مهم‌ترین شاخص‌های فردی و مدیریتی در مدیریت جهادی مبتنی بر تحقیق بیدخوری (۱۳۸۶) استخراج و تدوین شد. در ادامه و به منظور شناسایی و استخراج شاخص‌های مرتبط با امنیت ملی، سند و شاخص‌های مرتبط با امنیت ملی در اختیار بیست نفر از مدیران و کارشناسان قرار گرفت. پس از مصاحبه و نظرخواهی از پنج نفر از مدیران و کارشناسان این حوزه، شاخص جدیدی به این موارد اضافه نشد و به عبارتی به اشباع نظری رسیدیم؛ شاخص‌های مرتبط با امنیت ملی در سند چشم‌انداز در دو بُعد داخلی (۱۳ مؤلفه) و خارجی (۱۱ مؤلفه) نهایی شد.

به منظور سنجش و اثرگذاری شاخص‌های فردی و مدیریتی (مدیریت جهادی) بر مؤلفه‌های امنیت ملی، مبتنی بر موارد حاصل، پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته بر مبنای طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت انجام شد. پس از آنکه روایی سؤالات به تأیید کارشناسان رسید و پایایی آن نیز در ارزیابی اولیه در بین ده نفر از نمونه آماری بر اساس آلفای کرونباخ عدد ۰/۷۶۴ به دست آمد، برای ارزیابی و تحلیل نهایی در اختیار نمونه آماری که به شکل غیر تصادفی و با روش گلوله برفی انتخاب شدند، (این روش زمانی که شناخت اعضای یک جامعه دشوار باشد و نمونه‌ها از یکدیگر شناخت داشته باشند، هر یک از افراد جامعه عضو دیگر را به پژوهشگر معرفی می‌کند)، یعنی ۵۰ نفر از مدیران حوزه نظم، امنیت ملی و دفاعی کشور قرار داده شد و داده‌های حاصل با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد آزمون و تحلیل قرار گرفت. بدین منظور از آزمون‌های آماری به‌ویژه آزمون رگرسیون (خطی - چندگانه) بهره گرفته شده است.

یافته‌ها

امروزه دولت‌ها به سبب ماهیت و ساختار ماهوی، مهم‌ترین مکانیسم تأمین منافع شهروندان در عرصه‌های مختلف محسوب می‌شوند. دستیابی به منافع ملی و به تبع آن امنیت پایدار ملی نیز از جمله این عرصه‌ها و وظایف به‌شمار می‌روند.

هرچند امنیت دارای صفات و ویژگی‌هایی مانند نسبی بودن، ذهنی بودن، رابطه داشتن با قدرت و نامشخص بودن و گسترده بودن قلمرو و حریم امنیتی است، اما در هر حال وجود آن در جامعه می‌تواند در دستیابی به اهداف و آرمان‌های ملی بسیار اثرگذار باشد؛ از این رو، دولت جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای تحقق اهداف خود و حرکت کشور در جهت اهداف متعالی انقلاب اسلامی با ابلاغ برنامه چشم‌انداز بیست-ساله (افق ۱۴۰۴) افق پیش‌روی کشور و همه قوا، دستگاه‌ها، نهادها و شهروندان خود را در فضای آینده معرفی کرده و جهت‌گیری‌های خرد و کلان کشور را در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، امنیتی و دفاعی را مشخص کرده است. متن سند از این قرار است:

با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه‌ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی، در چشم‌انداز بیست‌ساله:

«ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل».

جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:

- ✓ توسعه‌یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی با تأکید بر: مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی؛
- ✓ برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی؛
- ✓ امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت؛
- ✓ برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب؛
- ✓ فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن؛
- ✓ دست‌یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل؛

- ✓ الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای براساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره)؛
- ✓ دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.

شاخص‌های (مؤلفه‌های) امنیت ملی پایدار بر اساس سند چشم‌انداز

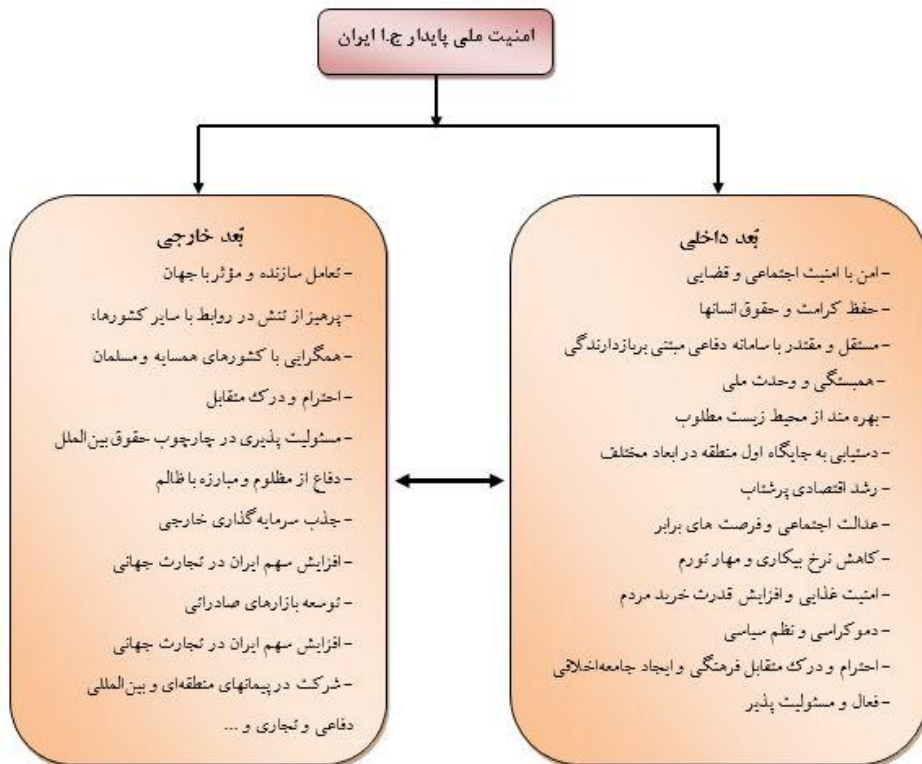
دستیابی به اهداف مختلف و از جمله «امنیت ملی پایدار» نیازمند شناسایی مؤلفه‌ها و عناصر مختلفی است. بررسی سند چشم‌انداز حاکی از آن است که اصول و ارکان معنایی و مفاهیم اساسی در این سند پیش‌بینی و ترسیم شده است که می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به امنیت ملی پایدار کشور شود؛ از این رو، این سند حاوی مؤلفه‌هایی از امنیت ملی پایدار است که به شرح ذیل دسته‌بندی و ارائه شده است:

الف) در بُعد داخلی

امن، امنیت اجتماعی و قضایی، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها، مستقل و مقتدر با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی، همبستگی و وحدت ملی، بهره‌مند از محیط زیست مطلوب، دستیابی به جایگاه اول منطقه در ابعاد مختلف، رشد اقتصادی پرشتاب، عدالت اجتماعی، فرصت‌های برابر، کاهش نرخ بیکاری، مهار تورم، افزایش قدرت خرید مردم، امنیت غذایی، دموکراسی و نظم سیاسی، احترام و درک متقابل فرهنگی (همزیستی پایدار)، فعال، مسئولیت‌پذیر، برخورداری از وجدان کاری، ایجاد جامعه‌ای اخلاقی و ... (سند چشم‌انداز بیست‌ساله، ۱۳۸۲).

ب) در بُعد خارجی

تعامل سازنده و مؤثر با جهان، پرهیز از تنش در روابط با سایر کشورها، همگرایی با کشورهای همسایه و مسلمان، احترام و درک متقابل، مسئولیت‌پذیری در چارچوب حقوق بین‌الملل، دفاع از مظلوم و مبارزه با ظالم، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش سهم ایران در تجارت جهانی، تقویت بخش خصوصی در بازارهای جهانی، توسعه بازارهای صادراتی، افزایش سهم ایران در تجارت جهانی، شرکت در پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی دفاعی و تجاری و ... (سند چشم‌انداز بیست‌ساله ج.۱. ایران، ۱۳۸۲).

شکل ۱. مهم‌ترین مؤلفه‌های امنیت ملی پایدار ج.ا.ایران بر اساس سند چشم‌انداز

شاخص‌های مدیریت جهادی

مدیریت جهادی هرچند در مکاتب و کشورهای غربی نیز رایج بوده و مطرح شده است؛ اما در الگوی غربی بیشترین تأکید بر جنبه مادی آن و عدم توجه به مقوله ارزش‌هاست و از آنجاکه جهاد یکی از ویژگی‌های تفکر اسلامی و بخشی از معنویات امت اسلامی است؛ بنابراین، در الگوی توسعه غربی به مانند دیگر مؤلفه‌های ذهنی - ارزشی جایی ندارد (محمدی‌فر، ۱۳۹۳).

الف) شاخصه‌های فردی مدیریت جهادی

۱) اخلاص؛ یعنی خالص شدن فقط برای خدا، آنکه دارای تفکر جهادی است یقیناً تمام تلاش خویش را «رضایت الهی» دانسته و به دنبال مطرح نمودن خویش و کسب مقام و شهرت نیست.

۲) ایثار؛ به معنای از خود گذشتگی و فداکاری است؛ یعنی مقدم داشتن و دانستن دیگران و مطالبات و نیازهای آنان را بر خواسته‌های خود رجحان دادن ولو آنکه نیاز خودمان بیشتر از سایرین باشد.

۳) توکل؛ از آنجا که امر جهادی توأم با همت مضاعف و تلاشی فوق‌العاده بوده و در حالتی ماورای حالت طبیعی صورت می‌پذیرد، لذا در حرکت و روحیه جهادی دائماً بایستی به مبدأ جهاد یعنی حضرت سبحان توجه عینی و عملی نمود تا جهاد به سرانجام مقصود و به غایت مطلوب نائل آید.

۴) خستگی ناپذیری؛ لازمه روحیه و مدیریت جهادی حرکتی بی‌وقفه در هر شرایط مکانی، زمانی و امکاناتی است و این امر یعنی دارا بودن «روحیه خستگی ناپذیری» آن‌چنان که رزمندگان دفاع مقدس، سرلوحه شایسته و الگوی عملی آن بودند و در سخت‌ترین شرایط ممکن، به جهاد فی سبیل‌الله می‌پرداختند.

۵) ولایت‌مداری؛ تقید جهادگر به اطاعت از اوامر و منویات ولیّ امر خود در گفتار و در عمل، از ویژگی‌های بارز در اعمال مدیریت جهادی است. این انسان جهادی است که با مدیریت مبتنی بر جهاد ارزشی، منافع شخصی، حزبی و جناحی را نادیده گرفته و کلام ولیّ امر و حاکم اسلامی را با گوش جان استماع و با رفتار معقولانه جامه عمل می‌پوشاند.

۶) دل‌بستگی نداشتن به دنیا؛ از اصلی‌ترین شاخصه‌های بارز در مدیریت جهادی، ساده‌زیستی و بی‌توجهی و دل‌نبستن به تعلقات مادی است. مدیریت جهادی با تجملات و اشرافی‌گری به صورت مستقیم در ستیز و معارضه و مبارزه است.

۷) وحدت در گفتار و رفتار؛ از ویژگی‌های مهم مدیریت جهادی، پرهیز از شعار و تبلیغات است. شاخصه فرهنگ و تفکر مدیریت جهادی، وحدت در حرف و عمل و به تعبیری گفتار و رفتار است (اقتباس از بیدخوری، ۱۳۸۶، ۳۵).

ب) شاخصه‌های مدیریتی در مدیریت جهادی

۱) **تصمیم‌گیری مشارکتی**؛ ازجمله شاخصه‌های مدیریتی است و بدین معنی که فرایند تصمیم‌گیری با مشارکت همهٔ افرادی که به موضوع تصمیم ارتباط دارند؛ صورت می‌گیرد.

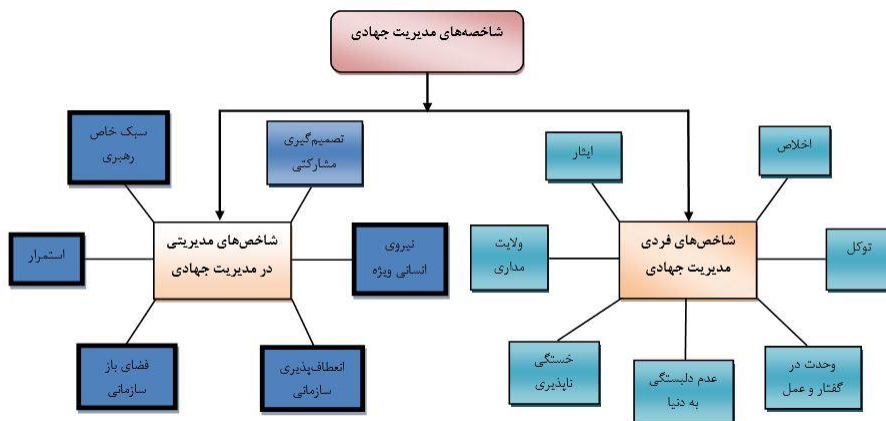
۲) **سبک خاص رهبری**؛ هرچند تصور اولیه از مفهوم رهبر و مدیر به جنبه دستوری و تحکم‌آمیز آن برمی‌گردد، اما به‌طور ویژه در این سبک از مدیریت، رهبر یا مدیر به‌طور عمدۀ جنبهٔ هدایتی و تفویضی دارد و نه دستوری و تحکم.

۳) **برخورداری از نیروی انسانی متعهد، متخصص و بانگیزه**؛ ازجمله ویژگی‌های بسیار مهم در مدیریت جهادی، برخورداری از نیروی انسانی متعهد، متخصص و با انگیزه‌های الهی و معنوی است. بدین صورت که همواره در یک فرایند رشد و ارتقای علمی و تجربی قرار گرفته‌اند.

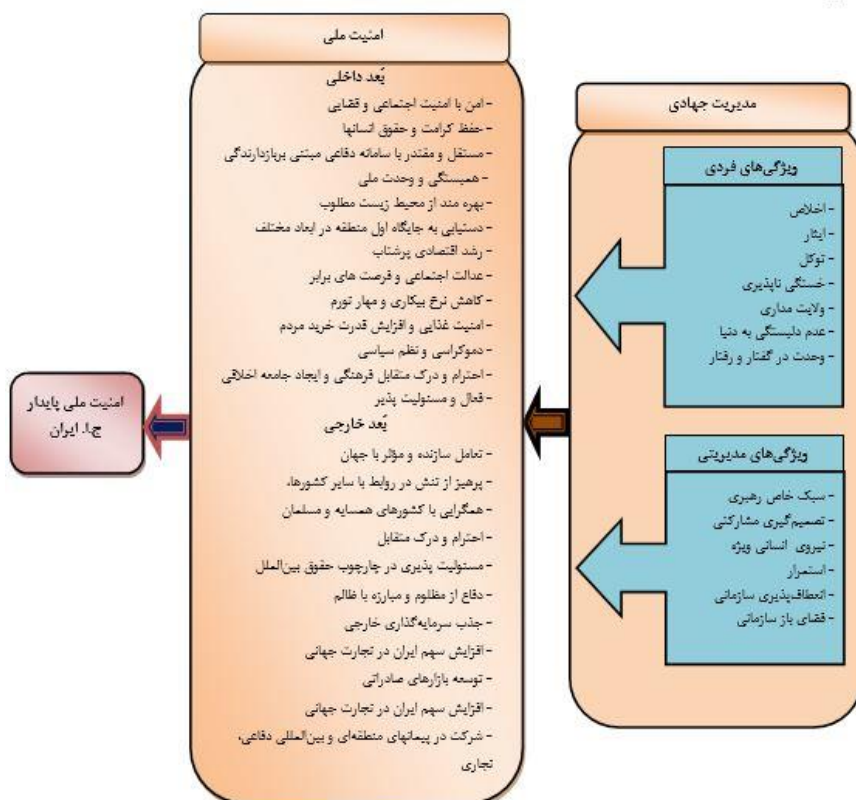
۴) **انعطاف‌پذیری سازمانی**؛ ازجمله شاخصه‌ها و مؤلفه‌های بسیار اساسی در ساختار سازمانی که با مدیریت جهادی اداره می‌شود این است این سازمان از نوعی انعطاف در ساختار خود برخوردار است، به گونه‌ای که همواره ساختار و نیروی انسانی، متناسب با وظایف و مأموریت‌های جدید متحول می‌شوند.

۵) **فضای باز سازمانی**؛ از ویژگی‌های مهم دیگری که در این نوع از مدیریت وجود دارد و زمینه اثرگذاری مؤثر آن را فراهم می‌سازد؛ برخورداری از فضای باز سازمانی است. این ویژگی عرصه‌های لازم برای ابراز نظرات، دیدگاه‌ها و برخورد آراء و زمینه بروز خلاقیت‌ها و ابتکارات را در مدیریت جهادی فراهم ساخته است.

۶) **استمرار**؛ مدیریت جهادی، مدیریتی با «استمرار در حرکت» است. ویژگی که حرکت جهادی را از ایستایی و توقف و سکون بازداشته و جریان جهادی را ابتدا در فرد جهادگر و سپس در محیط پیرامونی وی حفظ و تقویت می‌کند (اقتباس از بیدخوری، ۱۳۸۶، ۳۵).

شکل ۲. شاخص‌های مدیریت جهادی، ترسیم از نگارنده؛ با اقتباس از بیدخوری (۱۳۸۶)

شکل ۳. اثرگذاری مدیریت جهادی و ایجاد امنیت ملی پایدار ج.۱. ایران

تحلیل داده‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناسی پاسخگویان از نظر کمی و کیفی در جدول (۲) آمده است.

جدول ۲. مشخصات جمعیت شناختی نمونه آماری

تعداد		جنسیت		تحصیلات		سن	
مرد	زن	مرد	زن	کارشناسی و کمتر	%۱۹	۳۰-۲۰	%۲۲
۴۲	۸	%۶۹	%۳۱	کارشناسی ارشد	%۴۳	۴۰-۳۱	%۲۸
%۸۴	%۱۶			دکتری	%۳۸	۵۰-۴۱	%۳۱
						۵۱ به بالا	%۱۹

همان‌گونه که در جدول ۲ آمده است، از ۵۰ نفر پاسخگویان نمونه آماری، تعداد ۴۲ نفر مرد و ۸ نفر زن بودند که تحصیلات اغلب آنان (با فراوانی ۴۳ درصد) کارشناسی ارشد بوده است.

تحلیل نتایج به‌دست‌آمده از یافته‌های میدانی در خصوص چگونگی اثرگذاری شاخص‌های مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی در سند چشم‌انداز در جداول زیر آمده است.

نتایج حاصل از برازش مدل نشان می‌دهد که مقدار R برابر است با ۰/۹۲۰، که به همبستگی ساده بین دو متغیر اشاره دارد و به عبارتی شدت همبستگی بین دو متغیر را نشان می‌دهد. همان‌طور که از مقدار R (همبستگی پیرسون بین دو متغیر) نمایان است، بین دو متغیر مدیریت جهادی و امنیت ملی، همبستگی در حد خیلی قوی وجود دارد. به عبارتی، متغیر مدیریت جهادی می‌تواند ۰/۸۵ درصد از تغییرات متغیر امنیت ملی را تبیین کند.

جدول ۳. میزان تبیین تغییرات متغیر وابسته به‌وسیله شاخص‌ها

اشتباه معیار	ضریب تبیین تصحیح شده	ضریب تبیین	ضریب همبستگی چندگانه	تبیین
۳۱۲۲/۰	۸۶۳/۰	۸۴۶/۰	۰/۹۲۰	اعداد

معناداری آماری مدل رگرسیون در جدول (۴)، نشان می‌دهد که چنانچه میزان به‌دست آمده کمتر از ۰/۰۵ باشد، نتیجه می‌گیریم که مدل به کاررفته، پیش‌بینی‌کننده خوبی برای متغیر امنیت ملی است. میزان معناداری در مثال، کمتر از میزان ۰/۰۵ است که بیانگر این است که مدل رگرسیونی معنادار است.

جدول ۴. تحلیل واریانس مدل رگرسیونی پژوهش

سطح معناداری	F کمیت	میانگین مربعات	درجه آزادی	جمع مربعات	تحلیل واریانس
۰۰۰/۰	۳۲۰/۲۰۹۰	۱۹۸/۳۰۱	۱	۱۹۸/۳۰۱	اثر رگرسیونی
		۰۹۵/۰	۵۰	۳۵/۳۰۲	باقیمانده
			۵۰	۲۳۳/۶۰۳	کل

پس از تعیین معنادار بودن مقدار ثابت و متغیر هویت، ستون Standardized Coefficients بیانگر ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا مقدار بتا است. ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا Beta برابر شده است با ۰/۹۲۰، که نشانگر میزان تأثیر متغیر مدیریت جهادی بر امنیت ملی است.

جدول ۵. آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	T	سطح معناداری
	B	خطای B	بتا		
مقدار ثابت	۱/۲۷۰	۰/۰۵۶	۰/۹۲۰	۲۲/۵۹۹	۰/۰۰۰
امنیت ملی - بُعد داخلی	۰/۷۵۴	۰/۰۱۶		۴۵/۷۲۰	۰/۰۰۰

به منظور اثر گذاری شاخص‌های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی (در بُعد داخلی) از رگرسیون چند گانه استفاده شد. نتایج حاصل از رگرسیون نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵، همه شاخص‌های فردی مدیریت جهادی در مدل تحقیق باقی مانده‌اند و متغیری از مدل نهایی برازش رگرسیونی حذف نشده است.

جدول ۶. اثرگذاری شاخص‌های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی - بُعد داخلی

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	Std. Error	Beta		
مقدار ثابت	۰/۷۴۲	۰/۱۱۶		۷/۲۵۱	۰/۰۰۰
ایثار	۱/۳۳۱	۰/۰۳۴	۱/۰۸۰	۳۰/۷۵۹	۰/۰۰۰
توکل	۰/۲۳۰	۰/۱۱۲	۰/۲۱۱	۲/۰۷۱	۰/۰۰۰
خستگی ناپذیری	-۰/۶۸۵	۰/۰۳۶	۰/۵۰۲	۱۵/۶۰۹	۰/۰۳۹
ولایت مداری	۰/۰۷۱	۰/۰۳۲	۰/۰۷۱	۲/۲۳۷	۰/۰۰۰
دلبستگی نداشتن به دنیا	۰/۳۰۶	۰/۱۰۸	۰/۴۰۵	۲/۸۰۷	۰/۰۰۰
وحدت در گفتار و رفتار	۰/۲۰۱	۰/۱۱۲	۰/۳۱۱	۱/۰۷۱	۰/۰۲۸

میزان تأثیرگذاری هر یک از شاخص‌های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی در سند چشم‌انداز- بُعد داخلی - یکسان نیست و همان‌گونه که ضریب استاندارد شده بتا در جدول نشان می‌دهد، شاخص ایثار، خستگی ناپذیری و دلبستگی نداشتن به دنیا با ضرایب ۱/۰۸۰، ۰/۵۰۲ و ۰/۴۰۵ تأثیرگذاری بیشتری نسبت به دیگر شاخص‌ها بر مؤلفه‌های امنیت ملی دارند.

همچنین به‌منظور تعیین اثرگذاری شاخص‌های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی در بُعد خارجی، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ متغیری از مدل نهایی برآزش رگرسیونی حذف نشده است.

جدول ۷. جهت اثرگذاری شاخص های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه های امنیت ملی - بُعد خارجی

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۰/۶۲۳	۰/۱۱۷		۷/۲۰۳	۰/۰۰۰
عدم دلبستگی به دنیا	۰/۲۰۳	۰/۱۰۱	۱/۰۴۰	۹/۹۰۱	۰/۰۰۰
وحدت در گفتار و رفتار	۱/۰۱	۰/۲۳	۱/۰۵۰	۲۸/۷۰۲	۰/۰۰۴
خستگی ناپذیری	۰/۲۰۱	۰/۰۹۵	۰/۵۰۱	۱۶/۲۰۱	۰/۰۰۰
ولایت مداری	۰/۱۵۶	۰/۰۴۲	۰/۴۳۱	۱۰/۲۰۱	۰/۰۰۰
ایثار	۰/۱۰۱	۰/۱۰۸	۰/۰۸۹	۱/۰۰۱	۰/۰۰۳
توکل	۰/۰۸۹	۰/۰۱۶	۰/۰۳۶	۱/۰۳	۰/۰۰۰

همان گونه که مشاهده می شود، میزان تأثیرگذاری هر یک از شاخص های فردی مدیریت جهادی بر مؤلفه های امنیت ملی در بُعد خارجی سند چشم انداز یکسان نیست و مؤلفه وحدت در گفتار و رفتار، عدم دلبستگی و خستگی ناپذیری با ضرایب ۱/۰۵۰، ۱/۰۴۰ و ۰/۵۰۱ تأثیرگذاری بیشتری نسبت به دیگر شاخص ها نقش بیشتری در افزایش عملکرد مؤلفه های امنیت ملی سند چشم انداز در بُعد خارجی دارند.

از سوی دیگر، اثرگذاری شاخص های مدیریتی مدیریت جهادی بر مؤلفه های امنیت ملی - بُعد داخلی - پس از تعیین معنادار بودن مقدار ثابت و متغیر پژوهش، ستون ضرایب استاندارد شده، بیانگر ضریب رگرسیونی استاندارد شده یا مقدار بتا است. در این میان، میزان توان شاخص های بررسی شده در سنجش عوامل استرس زایی شهروندان، مساوی و یک جهت نیست و همان گونه که ضریب استاندارد شده بتا در جدول (۸) نشان می دهد، بین تصمیم گیری مشارکتی، نیروی انسانی ویژه، استمرار، انعطاف پذیری سازمانی و فضای باز سازمانی با امنیت ملی - بُعد داخلی - رابطه مستقیم وجود دارد. در بین این شاخص ها، شاخص نیروی انسانی ویژه با ضریب تأثیر ۰/۳۳۱، اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری نسبت به بقیه ابعاد بررسی شده در پیش بینی افزایش

امنیت ملی - بعد داخلی دارد؛ و شاخص استمرار، فضای باز سازمانی، تصمیم‌گیری مشارکتی و انعطاف‌پذیری سازمانی به‌ترتیب با ضرایب ۰/۲۱۲، ۰/۱۳۲، ۰/۰۹۸ و ۰/۰۸۷ در رتبه‌های دوم تا چهارم قرار دارند.

جدول ۸. اثرگذاری شاخص‌های مدیریتی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی - بعد داخلی

متغیرها	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	خطای B	Beta		
تصمیم‌گیری مشارکتی	۰/۰۸۳	۰/۰۱۳	۰/۰۹۸۹	۶/۳۸۵	۰/۰۰۰
انعطاف‌پذیری سازمانی	۰/۱۱۶	۰/۰۱۶	۰/۰۸۷۸	۷/۳۶۰	۰/۰۰۰
استمرار	۰/۲۳۶	۰/۰۱۹	۰/۲۱۲	۱۲/۳۰۳	۰/۰۰۱
نیروی انسانی ویژه	۰/۳۱۷	۰/۰۱۸	۰/۳۳۱	۱۷/۲۳۴	۰/۰۰۰
فضای باز سازمانی	۰/۱۱۹	۰/۰۲۰	۰/۱۳۲	۵/۹۵۰	۰/۰۰۲

از سوی دیگر اثرگذاری شاخص‌های مدیریتی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی - بعد خارجی - پس از تعیین معنادار بودن مقدار ثابت و متغیر پژوهش، نشان می‌دهد، بین شاخص‌های مدیریتی مدیریت جهادی و مؤلفه‌های امنیت ملی - بعد خارجی - رابطه مستقیم وجود دارد. در بین این شاخص‌ها، شاخص تصمیم‌گیری مشارکتی با ضریب تأثیر ۰/۴۱۶، اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری در پیش‌بینی افزایش امنیت ملی - بعد خارجی - دارد. همچنین شاخص نیروی انسانی ویژه، فضای باز سازمانی، استمرار و انعطاف‌پذیری سازمانی به‌ترتیب با ضرایب ۰/۲۵۶، ۰/۱۹۳، ۰/۱۰۵ و ۰/۱۰۱ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۹. اثرگذاری شاخص‌های مدیریتی مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی - بُعد خارجی

متغیرها	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	خطای B	Beta		
تصمیم‌گیری مشارکتی	۰/۴۱۰	۰/۰۲۰	۰/۴۱۶	۸/۱۲۳	۰/۰۰۰
انعطاف‌پذیری سازمانی	۰/۰۹۹	۰/۰۱۰	۰/۱۰۱	۳/۱۰۱	۰/۰۰۰
استمرار	۰/۱۰۱	۰/۰۰۹	۰/۱۰۵	۴/۱۰۱	۰/۰۰۰
نیروی انسانی ویژه	۰/۲۶۹	۰/۰۱۸	۰/۲۵۶	۷/۱۰۲	۰/۰۰۴
فضای باز سازمانی	۰/۲۰۰	۰/۰۱۶	۰/۱۹۳	۴/۸۹۰	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

عصر حاضر، عصر سازمان‌های پیچیده و فعالیت‌های سازمانی است و از این رو مهم‌ترین عنصری که می‌تواند سازمان را در تحقق اهدافش یاری رساند، مدیریت است. به علاوه، با شکل‌گیری فعالیت‌های سازمانی در جوامع امروزی و اهمیت روزافزون سازمان‌ها در انجام امور گوناگون (امیران، ۱۳۸۱، ۷۲)، از آنجاکه یکی از مهم‌ترین اهداف و آرمان‌های هر سازمان و نظام سیاسی برقراری امنیت ملی پایدار است؛ وجود سبک و شیوه‌ای خاص از مدیریت که بتواند بر مؤلفه‌های موجد امنیت ملی پایدار اثرگذار باشد؛ از نخستین ضرورت‌ها در اداره و بقای هر نظام سیاسی به‌شمار می‌رود.

الگوی «مدیریت جهادی» که بر مبنای اصول انقلابی و دینی و با درایت بنیان‌گذار انقلاب اسلامی در ایران شکل گرفت؛ ثابت کرد که می‌توان بدون نگاه سخت به امنیت و راه‌های ایجاد آن، تنها با شکل‌گیری سرمایه اجتماعی حاصل، با هزینه بسیار اندک و با حداکثر رضایت به استقرار پایدار این مهم دست یافت. بدون شک ارائه و اعمال چنین الگویی که متکی به ارتباط جمعی، صحیح و خالصانه میان افراد جامعه و نظم برخاسته از رضایت و اراده جمعی بازیگران مختلف داخلی است، می‌تواند بازتعریفی از امنیت ملی با سبک و سیاقی متمایل به «پایداری» امنیت در محیط داخلی به وجود آورد به گونه‌ای که اثرات آن، محیط بین‌المللی را نیز تحت تأثیر خود قرار دهد.

تحلیل داده‌های پژوهش حاضر که با نظرخواهی از نخبگان فعال در این عرصه به دست آمد، نشان داد شاخص‌های مدیریت جهادی بر امنیت ملی پایدار ج.ا.ایران مؤثر بود و تأثیرگذاری مثبتی دارد. بدین صورت که در میان شاخص‌های فردی مدیریت جهادی، شاخص ایثار بیشترین تأثیرگذاری را با ضریب ۱/۰۸۰ بر مؤلفه‌های بُعد داخلی امنیت ملی و شاخص وحدت در گفتار و رفتار با ضریب ۱/۰۵۰ تأثیرگذاری بیشتری بر عملکرد مؤلفه‌های امنیت ملی در بُعد خارجی دارد. همچنین در شاخص‌های مدیریتی مدیریت جهادی، شاخص نیروی انسانی ویژه با ضریب تأثیر ۰/۳۳۱، بیشترین اثرگذاری را بر مؤلفه‌های امنیت ملی در بُعد داخلی و شاخص تصمیم‌گیری مشارکتی با ضریب تأثیر ۰/۴۱۶، بیشترین اثرگذاری و قدرت تبیین را در بُعد خارجی داشته است؛ از این رو، مدیریت جهادی گزینه مناسبی برای نیل به آرمان‌های مندرج در سند چشم‌انداز و تأمین امنیت ملی پایدار محسوب می‌شود؛ بنابراین، حاکم شدن شاخص‌های مدیریت جهادی در فضای جغرافیای کشور می‌تواند ضمن رضایت‌بخشی و مشارکت همه‌جانبه شهروندان در امور مختلف، نوعی امنیت روحی - روانی را در آنان به وجود آورده که علاوه بر خنثی کردن ناامنی‌های مختلف داخلی، می‌تواند نوعی تضمین در ممانعت از شکل‌گیری ناامنی‌های سخت و نرم از سوی دشمنان خارجی پدید آورد.

بنابراین، پژوهش حاضر هرچند شاخص‌های مدیریت جهادی را از نگاه و تحلیل خاص خود ارائه می‌کند، با این حال، تأییدی بر یافته‌های معدنی و میری (۱۳۹۸) است و با یافته‌های ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) نیز همسو است. همچنین یافته‌های این تحقیق، با نتایج تنهایی و همکاران (۱۳۹۵) که عوامل مؤثر در ارتقای مدیریت جهادی در ناجا در آینده را در دو بُعد فردی و سازمانی اثبات کردند؛ پورصادق و ذاکری قزآنی (۱۳۹۴) که به کارگیری مدیریت جهادی را در اثربخشی سازمانی در آموزش و پرورش مورد تأکید قرار دادند و حیدری تفرشی (۱۳۹۳) که ویژگی‌های مدیریت جهادی را از نظر امام خمینی (ره) بررسی و تحلیل کرده‌اند، همسو است.

از این رو می‌توان گفت، «مدیریت جهادی» الگویی مهم و کارآمد است که با مأموریت توسعه منطقه‌ای در حوزه روستایی و عشایری در تاریخ انقلاب اسلامی، فرصت تجلی

پیدا کرد و با استمرار آن در دفاع مقدس هشت ساله و با تأکید بر شاخصه‌های فردی و مدیریتی چون: دین‌مداری، ولایت‌محوری، انعطاف‌پذیری سازمانی، پویایی و استمرار، خودباوری، مردم‌گرایی، نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌های دینی، نوآوری و در عین تمایل به واقعیت‌گرایی و عینیت‌گرایی، درک دقیق از زمان و مکان، ترکیب عناصر مادی و معنوی فرهنگ، نگاه خاص و حساسیت نسبت به مفاهیم برجسته و مهم دینی همچون شهامت و شهادت و تحول‌پذیری، چارچوبی جدید را در فرهنگ ملی و سازمانی ما ارائه داده است.

یافته‌های پژوهش حاضر همچنین بر این نکته مهم استوار است و تأکید دارد: «اکنون که بر اساس مطالعات جامع و گسترده در کشور برای نیل به اهداف مختلف توسعه‌ای و مقابله با چالش‌های مختلف از جمله تهدیدات امنیت ملی و دستیابی به امنیت ملی پایدار در کشور، سند چشم‌انداز توسعه (بیست‌ساله) ترسیم و ابلاغ شده است، مدیریت جهادی با ویژگی‌ها و شاخص‌های خاص آن می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به این آرمان بزرگ، متعالی و مهم محسوب شود. به عبارت دیگر، مدیریت جهادی می‌تواند ضمن تقویت و توسعه همه‌جانبه کشور و بخش‌های مختلف آن، با اثرگذاری خاص خود بر مؤلفه‌های امنیت ملی پایدار مندرج در سند چشم‌انداز، ضمن ایجاد رضایت‌مندی بیشتر در شهروندان و مشروعیت بخشیدن به ساختار حکومت، در فراهم آوردن زمینه‌های مختلف امنیت ملی پایدار اثرگذار باشد». بدون شک چنانچه این مدل موفق به خوبی تئوریزه شده و مبنای ساختار مدیریت کشور در همه بخش‌ها و از جمله دستیابی به اهداف سند توسعه کشور قرار گیرد؛ می‌تواند زمینه‌ساز توسعه و ایجاد امنیت ملی پایدار شود.

پیشنهاده‌ها

با توجه به اثرگذاری نسبتاً بالای شاخص‌های مدیریت جهادی بر مؤلفه‌های امنیت ملی و اینکه اکنون که کشور ما برای گام دوم انقلاب برنامه‌ریزی کرده و پیش می‌رود، برای دستیابی به اهداف مندرج در بیانیه گام دوم انقلاب نیاز به برنامه‌های تحولی و کارآمد از جمله مدیریت جهادی دارد، بنابراین، پیشنهاد می‌شود:

- مدیریت جهادی بیشترین اثرگذاری را در بُعد داخلی (۹۲۵/۰) دارد؛ بنابراین، باید برای تقویت و به کارگیری این ظرفیت برنامه‌ریزی و تلاش بیشتری صورت گیرد.
- با توجه به اینکه مدیریت جهادی (با ویژگی‌های خاص خود) در بُعد خارجی می‌تواند تأمین بیشتر منافع ملی را با تعاملات سازنده و مختلف پیگیری کند، این گزینه باید در برنامه‌ریزی‌های مسئولان موردتوجه ویژه قرار گیرد.
- سبک‌های مدیریتی موفق که توسط مدیران جهادی و یا فرماندهان و مسئولان در مقاطع مختلف در کشور صورت گرفته است، ازجمله جهاد سازندگی، دفاع مقدس، فناوری‌های فضایی و هسته‌ای و ...، الگوسازی شده و در برنامه‌های کشور بازخوانی شده و به‌طور مناسب معرفی و به کار گرفته شوند.
- با توجه به اثرگذاری مثبت شاخص‌های مدیریت جهادی به‌ویژه در بُعد داخلی، بهتر است موضوع، گفتمان و الگوی مدیریت جهادی و شاخص‌های آن در کتاب‌های درسی و سیستم آموزشی کشور موردتوجه قرار گیرند و یا به تناسب در واحدهای درسی یا دانشگاهی مرتبط تدوین و گنجانده شود.

سپاسگزاری

در پایان لازم می‌دانم از همه کسانی که در تهیه مطالب این پژوهش یاری گر بودند، به‌ویژه استادان و مسئولانی که با سعه صدر و حوصله پاسخگو و راهنمای من بودند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

منابع

ابراهیم بای سلامی، غلام‌حیدر. (۱۳۸۵). چشم‌انداز توسعه پایدار شرق ایران. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۰ (۷۷)، ۴۶-۶۵.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=39439>

ابراهیم‌پور، محسن. (۱۳۸۶). نگرشی نهادی - هنجاری به جهاد سازندگی. مجموعه مقالات ارائه شده در اولین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی تهران، دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی.

- احمدی، محمدمیلا؛ محمدی، مهدی. (۱۳۹۹). مدل مدیریت جهادی مبتنی بر سیره فرماندهان دفاع مقدس (مورد مطالعه: شهید حسین خرازی). فصلنامه علمی پژوهش‌های مدیریت انتظامی، ۱۵ (۹)، ۴۳-۶۰. http://pmsq.jrl.police.ir/article_94428.html
- افتخاری، اصغر؛ زرگزاده، محمدعلی؛ شمشیری، مهدی. (۱۳۹۷). مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). فصلنامه مدیریت انتظامی، ۱۸ (۷۰)، ۵۳-۸۷. http://jmm.iranjournals.ir/article_33761.html
- امیران، حیدر. (۱۳۸۱). روند تکاملی سیستم‌های مدیریت کیفیت. ماهنامه تدبیر، ۱۳ (۱۲۰)، ۷۳-۶۸. <http://ensani.ir/fa/article/129324>
- بشیری، عباس. (۱۳۸۸)، ۲۹ فروردین. مدیریت جهادی. روزنامه جام جم.
- بیدخوری، علی. (۱۳۸۶). فرهنگ و مدیریت جهادی و خدمات آنان به کوچ‌نشینان کشور. مجموعه مقالات اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی.
- بوزان، باری. (۱۳۸۹). مردم، دولت‌ها و هراس. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پورصادق، ناصر؛ ذاکری قزآنی، زهرا. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر مدیریت جهادی بر اثربخشی سازمان در سه بُعد رهبر، پیرو و زمینه. فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، ۷ (۴)، ۹۵-۱۱۶. https://hrmj.ihu.ac.ir/article_18677.html
- ترک‌زاده، جعفر؛ امیری طیبی، مسلم؛ محمودی قدرت‌الله. (۱۳۹۶). تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۰ (۷۵)، ۵-۳۰. http://www.bsrq.ir/article_80458.html
- تنهایی، علیرضا؛ رحمانی ساعد، هادی؛ صبوری‌فر، قربان. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر در توسعه مدیریت جهادی در ناجای آینده. فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا، ۱ (۲)، ۲۵-۵۳. http://journals.police.ir/article_91209.html
- حیدری تفرشی، غلام‌حسین. (۱۳۹۳). مدیریت جهادی. فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، ۵ (۴)، ۴۷-۱۳. https://jearq.riau.ac.ir/article_722.html
- خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۲)، ۳۰ بهمن. بیانات در جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25795>

دوستدار، رضا. (۱۳۹۰). نقش و کارکرد نیروهای مسلح در تحقق امنیت ملی پایدار در

چشم‌انداز ۱۴۰۴. فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، ۳ (۴)، ۸۱-۱۰۰.

<https://www.magiran.com/paper/1055024>

رضاییان، علی. (۱۳۹۹). اصول مدیریت. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها

(سمت).

زین‌الدینی، مجید؛ محمدی سیاه‌بومی، محمدرضا. (۱۳۹۷). ارائه الگوی مطلوب مدیریت

جهادی در انقلاب اسلامی. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۸ (۲۸)، ۲۳-۴۹.

https://rjir.basu.ac.ir/article_2426.html

سلطانی، محمدرضا (۱۳۹۶). شناسایی مؤلفه‌های فرهنگ و مدیریت جهادی در حوزه

کسب و کار؛ با تأکید بر اقتصاد مقاومتی. دوفصلنامه علمی تخصصی اسلام و مدیریت، ۶

http://im.rihu.ac.ir/article_1494.html

(۱۲)، ۸۵-۱۱۱.

سند چشم‌انداز توسعه بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۸۲).

<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/132295>

عسکری‌وزیری، علی؛ نادری، محمد مهدی؛ زارعی‌متین، حسن؛ نوروزی‌فرانی، محمدتقی.

(۱۳۹۷). تبیین مدیریت جهادی و طراحی الگوی آن در نظام جمهوری اسلامی ایران.

اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، ۷ (۲)، ۲۱-۳۵.

<http://modiriyati.nashriyat.ir/node/154>

ماندل، رابرت. (۱۳۷۷). چهره متغیر امنیت ملی. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

محمدی‌فر، هادی. (۱۳۹۳). سال اقتصاد و فرهنگ، گامی به سوی تحقق سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.

دیدگاه خبرگزاری فارس، ۱۳۹۳/۱/۱۹.

معدنی، جواد؛ میری، محمد. (۱۳۹۸). تدوین الگوی مدیریت جهادی در مدیریت مرزها:

مطالعه ترکیبی. فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا، ۱۴ (۱۴)، ۹۳-۱۲۴.

http://ssj.jrl.police.ir/article_93889.html

موحد، خسرو. (۱۳۸۶). مدیریت جهادی؛ تجربه‌ای موفق در جمهوری اسلامی ایران. مجموعه

مقالات ارائه شده در اولین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران، دفتر خدمات

تکنولوژی آموزشی.

نصری، قدیر. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی امنیت ملی، مطالعه موردی: جمهوری اسلامی ایران.

فصلنامه مطالعات راهبردی، ۸ (۲)، ۳۱۱-۳۳۵.

http://quarterly.risstudies.org/article_1006.html

ویسی، هادی؛ محمدی‌نژاد، شهناز. (۱۳۹۵). تأثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت اجتماعی، مطالعه موردی: استان کرمان. فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۴ (۴۲)، ۱۰۷-۱۲۶.

https://gdij.usb.ac.ir/article_2346.html